

voeld hebben, want hij zegt onverwacht op pagina 113: 'de centrale vraagstelling van ons onderzoek (betreft) reacties op stagnatie en achteruitgang'. Diederiks had de lezer moeten vertellen, waarom hij de bestaande historiografie willekeurig verwerkte: van de totaal 489 tekstanotaties verwijzen de meeste naar gepubliceerd cijfermateriaal. Niemand kan bij de broodnodige geschiedschrijving over de Bataafs-Franse tijd de vele gegevens veronachtzamen van deze studie. Doch de auteur had ons aan zich verplicht, indien hij een slot-hoofdstuk had gemaakt, waarin hij zijn onderzoeksverslag op een bevattelijke wijze had samengevat en in de bestaande historiografie had geïntegreerd. We hopen dat hij dat alsnog zal doen vanuit het standpunt dat resultaten van wetenschappelijk werk, zeker over de stad Amsterdam, toegankelijk moeten zijn voor de geïnteresseerde leek.

Ook voor historici is het boek niet uitnodigend. Het bevat zelden een boeiende betoogtrant. De waarschuwing van G. Mentink en A. van der Woude, gedaan in het slot-hoofdstuk van hun boek (1965) over Rotterdam en Cool, dat de indruk van 'een soort veredeld ganzenborden' moet worden vermeden, mag nog steeds niet in de wind worden geslagen. Daarbij komt, dat het animo tot lezen vanaf het begin ernstig is aangetast, doordat de computer-tekstverwerker geforceerd een rechterkantlijn maakte, die tot een slechte lay-out, tot ongelijke spaties en tot zeer vele onaanvaardbare woordafbrekingen leidde (ko/volgende regel: oplieden; gro/ei). De schuld ligt bij de automatische zetprocedure, de verantwoordelijkheid bij de auteur. Een jarenlange studie met zoveel precisie uitvoeren en dan tenslotte op die wijze de balans tussen vorm en inhoud verstoren, is onbegrijpelijk: de historici behoren op dit punt toch scrupuleus te zijn? De auteur handelde in dit opzicht in strijd met zijn reeds erkende wetenschappelijke merites.

P. Overmeer

S. Top, *De bende van Bakelandt in de geschiedenis, de literatuur, het volkslied en het volksverhaal*, I, *Lodewijk Bakelandt en zijn bende. Bijdrage tot de studie van de groeps-criminaliteit rond 1800 voornamelijk in het Leidedepartement* (Kortemark-Handzame: Uitgeverij Familia et Patria, 1983, 307 blz.).

Criminele bendevoorming is een intrigerend, fascinerend maatschappelijk vraagstuk, dat gedurende de laatste decennia ook in de historische belangstelling is komen te staan. In ons land is de eerste moderne historische monografie die van Van den Eerenbeemt, *Van mensenjacht en overheidsmacht* (1970). Na hem kwamen de antropologisch-historische studies van A. Blok over de bokkerijders en van Florike Egmond over de Hollandse bende (1981). In Duitsland kunnen we studies als die van Küther (1976) aanwijzen, in Engeland Alan Macfarlane (1981), terwijl het grensgebied tussen Noord-Frankrijk en de Zuidelijke Nederlanden het jachtterrein is van Richard Cobb. In die laatstgenoemde streken ligt de lokatie van de studie van de Leuvense historicus-volkskundige, professor Top. De auteur wijdt er een trilogie aan, waarvan thans het eerste, historische, deel is verschenen. Het betreft de uitwerking van een prijsverhandeling die in 1974 werd bekroond. De stof wordt in slechts twee hoofdstukken gevat. Het eerste (32-109) bevat algemene beschouwingen over groeps-criminaliteit aan het einde van de achttiende en in het begin van de negentiende eeuw. Het tweede hoofdstuk (111-246) behelst een analyse van het strafdossier-Bakelandt.

Bendevoorming en groeps-criminaliteit zijn nog moeilijker te 'verklaren' dan individuele strafwetsovertredingen. De bekende trits criminogene factoren: van sociaal-economische, politieke en 'structurele' aard, laat te veel vragen open, die slechts door analyse van specifieke, tijd- en plaatsgebonden, situaties nader beantwoord kunnen worden. Armoede,

RECENSIES

pauperisme en bedelarij waren ongetwijfeld de meest fundamentele maatschappelijke problemen in de grensgebieden, na de Franse bezetting. Niet alleen is sprake van economische en sociale ontreding, maar evenzeer van politieke; het nieuwe regime werd door een groot deel van de bevolking kennelijk met vijandigheid bejegend. De 'boerenkrijg' (1797-1798) is er een uiting van. Anderzijds kon het nieuwe bestuursstelsel niet effectief werken door gebrek aan loyaliteit bij lokale overheden. Het criminele opsporingsbeleid had daar aantoonbaar onder te lijden. De oorlogstoestand en het zwakke overheidsgezag deden als het ware een frontier-situatie ontstaan, waarin eigenrichting van gedeklasseerden zich tijdelijk kon ontplooiën. Een belangrijke versterkende criminogene factor moet de groot-scheepse dienstweigering zijn geweest die de Franse conscriptiewet heeft opgeroepen. Vele jongemannen kwamen in de marge van de samenleving terecht.

Mede geleid door de resultaten van een vergelijkende analyse van buitenlandse literatuur op dit terrein (61-87) heeft Top het banditisme in de Zuidelijke Nederlanden, en in het bijzonder in het Leiedepartement, onderzocht. In dis regio telde hij 51 strafdossiers tegen bendes (van vier of meer personen), waarbij in totaal 338 personen betrokken waren (100). Wie de gedetailleerde, knappe analyse van het straf dossier tegen Bakelandt en de zijnen - die zich tussen 1799 en 1803 aan roof en moord schuldig maakten -, overziet, moet (ondanks alle respect voor de beslissing) toch wel betreuren dat de schrijver geen comparatieve studie heeft gemaakt. Immers, pas op grond van vergelijking krijgen de gegevens over beroepenstructuur, samenhang der bendes, persoonlijke achtergronden, deelneming van vrouwen, en andere aspecten, meer reliëf. Desalniettemin betekent dit eerste deel van een groots opgezette studie met een eigen invalshoek ongetwijfeld een belangrijke bijdrage tot het moderne onderzoek naar banditisme en groepsriminaliteit. Er blijven natuurlijk wensen. Zo zou wat meer aandacht voor de procesvoering (206-215) misschien de vraag hebben beantwoord naar de relatie tussen ondervragingstechniek en uitkomst van de zaak, of anders gezegd: hoe het 'beeld' van opsporings- en justitiële ambtenaren er, al vóór het vellen van de vonnissen, uitzag. De verwerking van deze en dergelijke vragen maken studies van een Richard Cobb zo sprankelend.

A.H. Huussen jr.

J.A.C. Tillema, *Victor de Stuers. Ideeën van een individualist* (Assen: Van Gorcum, 1982, 243 blz., f 29,50, ISBN 90 2321 937 6).

De grote tijd van Victor de Stuers, die in 1873 met 'Holland op zijn smalst' de klarenstoot gaf tot een verbetering van het beheer van de Nederlandse monumenten, archieven en oude kunstvoorwerpen, lag tussen 1874 en 1901. De Stuers was toen referendaris van de nieuwe afdeling kunsten en wetenschappen van het ministerie van binnenlandse zaken. Over deze tijd is reeds het nodige geschreven, onder andere door Tillema zelf, in diens *Schetsen uit de geschiedenis van de Monumentenzorg in Nederland*, dat in 1975 verscheen. De hier te bespreken studie is, wat De Stuers betreft, daarvan een begin en een vervolg. Tillema behandelt summier de jeugd van de Limburgse edelman, om vervolgens vrij uitvoerig in te gaan op diens proefschrift, waarin de noodzaak van onafhankelijkheid van de volksvertegenwoordiger tegenover zijn kiezers wordt onderstreept. Dan wordt een tijdsspanne overgeslagen, en belandt de auteur in de periode 1901-1916. De Stuers was toen geen referendaris meer, maar lid van de Tweede Kamer. Het boek is dus geen levensomvattende biografie, maar meer een bundeling van deelstudies. Het beperkt zich ook hoofdzakelijk tot het publieke optreden van De Stuers, terwijl diens persoonlijke archief ook in dit opzicht nauwelijks is gebruikt.